

Лазар Ковачић
ДЕТИЊСТВО

Уредник
Зоран Колунџија

Лазар Ковачић

ДЕТИЊСТВО

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

*Професору Милану Недељкову
и равноселским клинцима*

ПОЧЕТАК

И ЈОШ ТРАЈЕ

ДЕТИЊСТВО И ПОСЛЕДЊИ ЛЕТ У ДЕТИЊСТВО ЛАЗАРА КОВАЧИЋА

Након прочитане књиге „Последњи лет у детињство” Лазара Ковачића, импресије и утиске је готово немогуће свести у пар реченица. Маниром великих приповедача, Лазар је лепотом језика дочарао једно доба, карактер људи у месту где су одрасли, а и тамо, по свету, докле су доба-цили и све оно што их је чинило срећним у детињству и касније. Ова књига није само књига где су сажети догађаји и судбине људи. Она је неуништиви дневник среће у којем су сачуване успомене дечака и девојчица са којима је Лазар одрастао, њих, касније одраслих, али и слика једног времена, на путу до данашњих дана. Захваљујући овим причама, сви они постају вечни.

Богатство колоквијалног језика, и подударност Лазаревог живота са доживљајима неких литерарних класика, сведоче о стваралачком напору аутора да се једно време, раскошно и лепо, преточи у узбудљиве литерарне странице ове књиге.

Прва асоцијација ме води до Антоана де Сент Егзиперија, који нам је оставио раскош свог духа, спаковану у поруку: „Ја долазим из детињства, тамо је мој завичај”. Његов „Мали принц” је проглашен најбољом књигом последњег миленијума, а његов аутор најбољим писцем, не само за децу, него за свеколики читалачки народ у свету!

Лазарев „Лојо добошар”, „Бицикл”, „Рингишпил”, „Дечак који не лаже”, „Споменари”, „Јапанка, снаја баке Стане”, „Хонолулу”, „Брионски пленум” и све друге, остају да живе у причама, као што су у правом животу остали Сервантесов „Дон Кихот”, Ћопићев „Николетина Бурсаћ”, или „Страшни лав” Душка Радовића. Приче испричане, током „Последњег лета у детињство”, у овој књизи, постају читањем и наше литерарне играчке, које се не заборављају!

„Последњи лет у детињство” је, у ствари, почетак лепог путовања за сваког читаоца који жели остати дете. А Лазар је то потврдио овом књигом. То вам гарантујем.

ЗАТВАРАЊЕ ЧАРОБНОГ КРУГА

Када се већ дође у неке деликатне године ваља себи признати, ако се нешто искуства већ сакупило, да људски вијек има закономјерно, кружно, кретање од дјетета ка дјетету, између је оно што постанемо или не дочекамо да постанемо. У том смислу, на крају круга, постоје само двије врсте људи: мизантропи и матора дјеца. Први су промашили богзна шта у свом животу па им крив васколики свијет и не могу га очима гледати, а други, испуњени и задовољни собом и животом, препуштају се игри налик на дјечију, а та игра има мноштво облика. Један од њих је и игра креативног писања, обликовања себе и свога свијета тако, да то обликовање у себи носи драж младалачког савлађивања магичних задатака великог обреда иницијације с једне стране, а с друге – као и у сваком процесу, постаје се свједок и судија у процјењивању вриједности и ваљаности положеног животног испита. Тако некако би се могло рећи и свједочити о стваралачкој игри Лазара Ковачића, задовољног и испуњеног часног деке малог Јапанца, оног који већ умије да добује прстићима по ритму добоша Лоје Добошара.

Лазар Ковачић је, судећи по *Последњем леиџу у дейињсџиво* (Њујорк – Сиднеј – Равно Село), по количини радости, љубави и свјетлости што исијава са страница приповиједака, веома задовољан човјек, и пуног срца и чиста

образа може да пружи руку ономе себи и оним својим другарима с којима је одрастао и савлађивао неке важне вјештине прије него што је и „проходао”. Тајна те пунине открива се из приче у причу *Последњеї леїа*, увјерљиво и провјерљиво, јер је то, у најширем захвату, прича о једном нараштају, једној земљи које више нема, хроника једног срећног доба, али, у позадини, као пратећи акорди, и прича о неуништивој носталгији расијаног нам свијета до тачке „кад се више нема куд”.

Језгро, нуклеус сваке од тридесет и пет приповиједака, чини слика из дјетињства у Равном Селу, везана за битан догађај, или догађаје, у животу групе дјечака из круга Фелцерове улице (или: Улице Ивана Милутиновића, народног хероја), а битни догађаји, неиздјежно се, затим, „валоризују” у трећем добу тих истих дјечака, са истом другарском приврженошћу и страшћу. Чини се да сви учествују и у обликовању њихове готово митске саге о одрастању и првим спознајама свијета које су заједнички стицали, обликовали своје карактере и према њима се препознавали и када су се расули диљем свијета: у Канаду, Нови Зеланд, Аустралију, УСА. Оставши у вези са завичајем и један са другим, они мјере, сабирају и просијавају, сада, када су већ у добу бака и дека, оно што је било заједничко и најсветије у њиховом дјечијем животу, што је дотекло у старе дане као љепота, виталност, храброст и љубав и преносе то на потомке као исконску вриједност, као „меморијску матрицу” генетски кодирану на обавезујућим вјештинама које су заједнички усвајали. Без тог заједничког и саучесничког, узајамног и верификаторног, не би се могла ни остварити та магијска матрица коју су сви понијели као заједничко добро, јер су „равноселски клинци прво научили да играју

кликера, да возе бицикл и пливају, да су урезали срца на тополама крај Јегричке, добовали прстима у ритму добоша Лоје добошара, па тек онда проходили.” Свака од тих вјештина имала је такмичарски карактер и свога побједника, свога неприкосновеног јунака, признатог и уважаваног, јер је тако и вјештина добијала своју потврду ваљаности. То су незаобилазне коте обреда иницијације, потврде прихватања и припадања, чаробни поход у извршност и једност цијеле групе. Ужурбаност и нестрпљивост, радост ишчекивања, припада свима и када појединац пролази свој „испит”, дијели се и саучествује, подржава и припомаже. Наравно, ту мора да постоји и неки ред, неки обавезујући редослијед корака који зајапуреним дјечацама помаже да, на примјер, дођу до своје прве љубави. Зато постоји „школа” Полићевог старијег брата под тополом на Јегрички, а његова „предавања” садрже важних пет корака: уписати се у споменар симпатији, повести је на корзо, пољубити у биоскопу, научити како се симпатија „баца” на рингишпилу и урезати срце са иницијалима на тополи крај Јегричке.

Драж покушаја, успјеха или неуспјеха, дјечије трапавости или неслућене среће на крају „матуре” у Полићевој школи, натапа сваку од приповиједака, јер у сваку од њих, као арматурна мрежа постављена је нека од тема освајања по „предавањима” Полићевог старијег брата. Тако се склапа јединствена слика о судбини сваког понаосод од дјечака из Фелцерове када је у питању савлађивање прве љубавне вјештине. Извјесно је да су неки од дјечака заобишли заједничку школу одрастања када је требало; али она није заобишла њих. Милета Хавајку пронашла је баш на Хавајима, а он старачки мудрује: „Кад детињство искорачи у лукавије облике искуства и начине одраслих, стиг-

не и старост да све поравна миром, мудрошћу, а журбу пресадене у нови стог настанка и трајања, где се нигде не стреми и не жури, а далеко додацује и стигне на време.” Из те нежурбе и мудрости, Миле је зидове своје дневне собе осликао мотивима из Равног Села, Јегричком и ликовима дјечака из дјетињства и, заједно с њима, у машти и снови-ма, проживљава прескочено дјетињство.

Највећи број приповиједака обликован је као оквирна прича. Из своје зреле садашњости ликови, почесто нара-тори у првом лицу, дљеском неке искрице сјећања, враћају се у Фелцерову, на рјечицу Јегричку, међу другаре – и тај флешбек постаје прича у причи. Тако се у смјени синхро-нијских и дијахронијских одсјечака склапа цјеловита сли-ка о групном портрету једног, али и издвојени и извајани појединачни ликови сваког понаособ јунака приче: као носилаца неке издвојене особености у дјетињству и као потврђене константе у зрелости. Један од примјера за то свакако је и Миланов мали, дјечак који је својим вјештим прекрајањем пјесама о Марку Краљевићу удовољавао па-триотском и естетском ужитку равноселских старца, а у зрелим годинама постао врстан писац епски широког захвата у грађењу фреске једног времена. Његов другар, Михаило Мићо Станимировић, постао је Насин (НАСА) инжењер Непогрешиви. Под новим именом Мајкл Стен-тон, успјешно је 2014. послао и пратио, између осталог, и ровер на Марс, све добујући прстима по ритму Лоје До-бошара и испијајући сок од парадајза, који му је као лијек још у дјетињству преписао доктор, због мањка калијума у организму. И то није све: деда Мајкл унука Ника (по деди Николи) учи да плива, вози бицикл, добује прстима по ритму Лојиног добоша и игра с њим школице иза куће.

Заправо, сви ти некадашњи дјечаци постали су успјешни људи и сви, с времена на вријеме, нађу се у Равном Селу да понове неку од игара, кликера на примјер, и при томе скачу и ђипају као дјечаци, а када се игра заврши, постају опет костоболни старци.

За оне који су се отиснули у бијели свијет, Равно Село и дјетињство у њему постало је љековити врукт који исцјељује и душу и тијело. Борба са носталгијом, коју нерадо признају другима, поприма понекад необичне облике. Једном ће то бити вожња бициклом марке Рог из Љубљане, серија из 1952. године, послан у Канаду од другара из Равног Села, у чијој се резервној гуми налази ваздух с мирисом липе и јоргована. Е тај мирис (Брано га усркује из гуме) и редовна вожња око куће, а онда и до Нијагаре, спасиће Бранино здравље, а шокирати његовог љекара до те мјере да ће на мапи свијета безуспјешно трагати за топонимом Равно Село. Други један бивши дјечак зауставља старост и лијечи самоћу пишући писма својој дјечачкој љубави Буди Гајинов, равно шездесет и једно (толико година је прошло од посљедњег сусрета!), с намјером да јој их пошаље уједно. Како сазнаје да више нема Бубе Гајинов ни топола поред Јегричке, па ни урезаног срца с њиховим иницијалима, он и даље свакодневно шета с писмима у рукаку на леђима и чита писма, чита своју рану младост и то му подмлађује трошне године.

Друга, мање потенцирана али забиљежена, јесте и прича о расељенима унутар исте државе и њихова тешка патња за завичајем. Ријеч је о досељеницима у Равно Село људи из Лике, Крајине, Босне и Црне Горе, о брђанима који нису лако могли да се навикну на равничарски амбијент и менталитет људи.

Последњи леӣ у деӣињсīво могу да читају и тинејџери и часни старци, они у завичају и они у дијаспори. И не само они којих се ова сага тиче и који се препознају као стварни ликови (осим Милијане Неоричић, заједничке чежње равноселских дјечака), читаће га радо цијели један нараштај стасао у социјалистичкој Југославији. Не ради се ту о југоносталгији, него превасходно о ламенту над једним мирним временом у коме су се могли несметано зачињати и онда и остварити младалачки снови и узлети. Није то било вријеме материјалног изобиља, али ни пуког сиромаштва. Ако је и било тјескобе те врсте (немати пара за гумицу за брисање при поласку у први разред), та тјескоба није спречавала поглед у небо и звијезде, или, можда баш зато је машти омогућено да их досегне и материјализује, као што је то случај са Мајклом Стентоном и ровером на Марсу. Слобода игре у дјетињству, а ње је било у изобиљу, родно је мјесто слободе избора у зрелом добу, јер је игра праискуство, стечена сигурност и повјерење у властиту снагу и могућности.

С друге стране, нараштају постјугословенског доба, биће занимљива хроника једног давног времена са свим својим ограничењима и законитостима развоја идеологизованог друштва. Културни и образовни садржаји, економски и политички, појављују се ненаметљиво, као позадина и ехо главног тока приповиједања у оној мјери у којој дотичу дјецу и њихову породицу. Биће ту страха од Голог отока, туге због пада Ранковића, потока суза уз филм „Један дан живота”, али и плача за Јосипом Брозом 1980. године, збуњености од сазнања да је Гари Купер заправо Гери Купер. Гледали су се страни филмови и слушала музика првих музичких бендова, опонашали Инди-

јанци и носио шешир „а ла Купер” и „хавајске” кошуље, али и уз ритам добоша Лоје Добошара сазнавале вијести, обавјештења о културним представама, фудбалским утакмицама, времену пољских радова у селу – а све педантно и увјерљиво испривовиједано, па се доима као какав документацац друге половине прошлог вијека.

И, коначно, свакоме ономе ко се уморио од читања постмодернистичких књижевних експеримената сваке врсте, биће задовољство да ужива у приповиједању класичног типа, занимљивом, духовитом и, помало бајковитом. Чини се да је писац, слажући слику једног времена, сложио и свој тестаментарни мemento на један трајнији и супериорнији начин у односу на варљиве помодарске излете и циљану клијентелу.

ЛОЈО ДОБОШАР

Писну месингана пиштаљка са вршалице испред куће Ђоке Крмпота врелог августовског дана 1963. године.

– Што други пут? Ручак је већ био, а за ужину је рано.

Месингана пиштаљка вршалице својим реским звуком може се огласити највише до четири пута дневно: за ручак (ужину), у случају, не дај Боже, несреће, када се зачује дубањ Лоје добошара и за крај радног времена.

– Лојо добошар!

Вршалица застаде и утихну а вршаоци жамором кренуше ка оближњем ћошку, на још један сусрет с грленим гласом и игричавим ритмом будња Лоје добошара и вестима и обавештењима битним за Равноселце и њихов живот, овде, испод ведрога неба, равног атара широке Паноније.

Летња јара увелико титра и криви равну слику, лењиром извучених улица и раскрсница Равног Села. У касно поподне, када се смири и попусти врелина, ретко ко узнемири прашњаве сокаке, ако није време вршидбе, прека потреба или хитан позив у месну канцеларију или зем-задругу, из летње сумаглице лелујавог, врелог ваздуха, као дух на свом црном бициклу, марке „Партизан” из Суботице, изрони Лојо добошар, с добошем који је мировао иза његових леђа, утегнут изгланцаним, браон каишем. У светлом оделу, неке чудне боје, у којој су смочене и измиксане бела, делић сиве и штрцнута, млечнокрем боја, које су његовом

оделу дале пастелну боју неодређеног имена, с капом истог спектра боја која је била комбинација официрске, милицијске и железничке шапке. На одабраном углу укрштених улица, увек на истој кући и истом месту прислони бицикл. С бицикла поглед усмери ка модром небу, сокацима обамрлим и притиснутим врелином последњих насртаја лета, те рукама поравна наборе на униформи. Прво извади велику марамицу из џепа блузе, скине шапку и обрише ознојено чело, врат и врелином орошену косу, па обод и унутрашњост шапке, пажљиво, поново савије марамицу на два преклопа и врати у унутрашњи џеп, а потом добош окрене с леђа испред себе. Из унутрашњег џепа блузе, с друге стране, извади беле, танке, памучне рукавице. Без журбе све прсте успореним покретима удене у рукавице, уплете прсте обе руке и протресе их. Прсти су били спремни и у мекани памук ушушкани. Још једном обрну бубањ до кука и из уског, вертикалног џепа на каишу извуче свитак папира. Врати добош испред себе, свитак удену у блузу да ослободи руке. Из другог дела каиша, којим је добош био окачен преко његових леђа с десне стране, из нешто ширег уздужног џепа, извади две дрвене палице за добош с округлим задебљањима при врху за јачи звук у сусрету палице и затегнуте телеће коже бубња. И онда крене. Прво обе палице спусти на затегнуту и изгланчану кожу, а онда палицом у левој руци, лаганим ударцем, узнемири површину бубња и задремале врапце на жицама бандере изнад. Потом, десном за пар октава појача ударац, и наизменично више пута удари палицама с великом паузом. А онда, као оркестар који уводи све инструменте крене бржи и гласнији звук и зов добоша што се с угла две улице сјури низ све четири стране, с кратком паузом. Ритам се